

הפעלה 1:

הרב שמואל מוהליבר – דמותו של מנהיג

רקע

הרעיון הציוני והגשמתו התרחשו הודות לפעילותם של מנהיגים יוצאי דופן, שפעילותם החלוצית הביאה לשינוי במהלך ההיסטוריה של העם היהודי. הרב שמואל מוהליבר היה אחד החשובים שבהם, שתרם תרומה מרכזית לתהליך תקומת עם ישראל בארצו.

הרב שמואל מוהליבר היה איש חזון, שרעיון חיבת ציון וישוב הארץ היה בראש מעייניו. הוא היה שותף לתפיסתו של הרב קלישר שגאולת ישראל לא תבוא באופן ניסי בלבד, אלא יש לפעול ולעשות למען שיבת העם לארצו וקיום מצוות התלויות בארץ.

הרב מוהליבר היה גם איש ביצוע, שהצליח לתרגם את הרעיון למעשה. הוא היה אחד מראשי חיבת ציון ופעל רבות להשגת תמיכה ברעיון הציוני ומימון למימושו.

הוא האמין שעבודה למען יישוב ארץ ישראל משותפת לכל חלקי העם, ולכן פעל למען קירוב לבבות בין כל קצוות העם - משכילים חילונים ורבנים חרדים. מצד אחד הפעיל את כוח השפעתו על המנהיגים החילוניים למנוע פגיעה בדת ובחלוצים הדתיים, ומאידך ניסה לקרב לרעיון חיבת ציון ויישוב הארץ את גדולי הרבנים.

הרב מוהליבר תואר על ידי הרצל כ"לב שממנו הוזרם זרם החיים לתנועה הציונית".

התבוננות בדמותו של הרב שמואל מוהליבר מסייעת לנו להבין כיצד פעל כמנהיג, מה הניע אותו, מה היו תכונותיו ויכולותיו, ומה גרם לאנשים לנהור בעקבותיו.

מטרות

- א. ללמוד על דמותו של הרב שמואל מוהליבר.
- ב. להכיר את תפיסת המנהיגות של הרב מוהליבר.
- ג. ללמוד מדמותו של הרב מוהליבר על תכונות המנהיג הראוי.

מהלך הפעילות

1. מסבירים למשתתפים שהרב מוהליבר היה מנהיג ציוני חשוב, שהתברך בתכונות חשובות למנהיג ציבור. הקטעים שנעייין בהם מעידים על תפיסת המנהיגות של הרב מוהליבר עצמו וכיצד ראו אחרים את מנהיגותו. לפני שנדון ברב מוהליבר עצמו כדאי לברר מהן התכונות הרצויות למנהיג.
2. מבקשים מהמשתתפים להעלות תכונות החשובות למנהיג בעיניהם ורושמים על הלוח.
3. מחלקים למשתתפים את דף התכונות (נספח 1) ומבקשים מהם לבחור שלוש תכונות החשובות ביותר בעיניהם ולנמק מדוע.
4. קוראים יחד עם המשתתפים את דף הציטוטים המתאר מהי מנהיגות (נספח 2).
5. צופים במיצג האורקולי, ומבקשים מהמשתתפים לציין אילו תכונות מנהיגות מתוך הרשימה באות לידי ביטוי בדמותו של הרב מוהליבר כפי שהיא משתקפת במיצג.
6. מחלקים את המשתתפים לחמש קבוצות. כל קבוצה מקבלת מקור אחר המתאר את מנהיגותו של הרב שמואל מוהליבר.

7. כל קבוצה מתבקשת לקרוא את המקור שבידיה ולהשיב על השאלות הבאות:
מי משמש לרב מוהליבר השראה על פי המקור? מה ניתן ללמוד מכך על תפיסת המנהיג
א. דעות של הרב מוהליבר?
ב. אילו תכונות מנהיגות של הרב מוהליבר באות לידי ביטוי במקור שקראתם?
ג. באיזו מידה התכונות שהגדרתם כחשובות ביותר באות לידי ביטוי בהתנהגותו של הרב מוהליבר?
ד. מה ניתן ללמוד מהרב מוהליבר על המנהיגות הרצויה?
8. כל קבוצה מציגה את המקור שלה.
9. עורכים דיון מסכם שבו מציינים את תכונותיו ואת תרומתו של הרב מוהליבר כמנהיג, ומעלים את השאלה: אם אכן היה מנהיג כה משמעותי, כיצד ניתן להסביר את מקומו בתודעה הציבורית בימינו?

רשימת הנספחים והמקורות

- נספח 1: תכונות מנהיגות
- נספח 2: מהי מנהיגות?
- מקור א: הפגישה בין הרב מוהליבר לבין הברון אדמונד דה רוטשילד.
- מקור ב: מכתבו של הרב מוהליבר לרב יצחק אלחנן ספקטור.
- מקור ג: הרב מוהליבר והרצל.
- מקור ד: הרב אברהם יצחק הכהן קוק על רב שמואל מוהליבר.
- מקור ה: זיכרונותיו של מרדכי בן הלל הכהן

נספח 1: תכונות מנהיגות

לא כל כך חשוב	חשוב	חשוב מאוד	רשימת התכונות
			1. כריזמה - קסם אישי, יכולת שכנוע וכישרון לתקשורת בין-אישית שגורם למשיכה של אנשים אחרים
			2. קריאה נכונה של מפת המציאות
			3. חזון - היכולת להגדיר באופן ברור ומוחשי את המטרה המשותפת שאליה הוא מנהיג
			4. דוגמה אישית - היכולת לבטא במעשיו ובהתנהגותו את הערכים שבהתאם להם הוא מצפה ממונהגיו לפעול
			5. מעורבות רגשית והתלהבות
			6. איזון בין שכל ורגש - היכולת לשקול בצורה נכונה שיקולים שכלתניים אל מול שיקולים רגשיים בעת קבלת החלטות.
			7. יוזמה – היכולת להעלות רעיונות חדשים ולפעול לביצועם
			8. אומץ - היכולת לקבל החלטות קשות המכילות גורם של סיכון.
			9. נחישות והתמדה – היכולת להמשיך בדרך למרות קשיים והתנגדויות
			10. ראיית הנולד וגמישות - היכולת להוביל שינויים ולהתאים החלטות ודרכי פעולה למצבים משתנים.
			11. רגישות ואמפטיה - הבנה של אופן הפעולה של בני אדם במצבים מורכבים ומאתגרים והתחשבות בצרכים של מונהגיו כבני אדם.
			12. תקשורת פתוחה, הבנויה על יחסי אמון
			13. כושר ארגון - היכולת לעצב ולהפעיל מבנים ארגוניים.
			14. אחר:

נספח 2:

מהי מנהיגות?

"מנהיגות היא יכולתו של אדם או קבוצת אנשים להוביל אנשים אחרים אל עבר מטרה משותפת... מנהיגות היא היכולת להשפיע על מוטיבציה של אנשים". (ויקיפדיה, ערך מנהיגות)

מנהיג מוביל אנשים למקום אליו הם רוצים להגיע. מנהיג גדול לוקח אנשים לאו דווקא למקום אליו הם רוצים להגיע אלא למקום בו עליהם להיות. (רוזלינד קרט)

מנהיג אמיתי חוזר ומצית בנו את האמונה שהכל אכן אפשרי. (פט ריילי)

המבחן האמיתי של מנהיג הוא בהשאירו אחריו בנפשם של המונהגים את השכנוע והרצון להמשיך. (וולטר ליפמן)

"לעתים קרובות אנשים מונחים למטרות ונעשים מחויבים לרעיונות גדולים באמצעות אישים המגלמים רעיונות אלה. עליהם למצוא את התגלמות הרעיון בבשר ודם כדי שיוכלו לפתח מחויבות כלפיו". (מרטין לותר קינג, 13.2.1961)

הקטר

לאחת העיירות שבפולין הגיעה השמועה כי למחרת תגיע הרכבת הראשונה לעיירה. לבשו כל בני העיירה את בגדי השבת, ויצאו לחזות בפלא המחודש. בין היוצאים היה גם אדמו"ר מפורסם ששכן באותו מקום. לא הסתפק אותו אדמו"ר בהתבוננות ברכבת וניגש למשש במו ידיו את הקרונות ואת הקטר. תמהו החסידים לפשר התנהגותו של רבם ושאלוהו על כך.

השיב להם האדמו"ר: מכל דבר בעולם יש ללמוד לקחים. ראיתי את הרכבת והנה הקרונות שבה קרים ככפור, אך הקטר חם ולוהט, והסקתי מסקנה: אם העומד בראש והמוביל חם הוא ולהט יש בו, בכוחו לגרור אחריו גם רבים שהם כשלעצמם קרים כקרח!

א. פנייתו של הרב מוהליבר אל הברון רוטשילד, סוכות תרמ"ג (1882)

"אל הברון הלכתי בלווייתו של הרב צדוק הכהן ומר מיכאל ארלנגר. הם היו המתווכים ביני לבין הברון ועל-ידם קבע לי זמן לראיון. בשעה הקבועה נכנסנו ללשכתו. הברון הושיט לי את ידו ובתנועה קרה ומנומסת הראה לי על הכסא שעמד סמוך לשולחנו. לאחר רגעים אחדים שאלני, ושוב בטון קר, שאין בו אלא משום נימוס: - מה שאלתך, רבי?"

שאלה זו ואופן הבעתה לא יכלה לעורר תקוות רבות בליבי. ובאמת לא הייתי אנוכי הרב הראשון שפנה להברון. רבנים רבים מארצות שונות, לבושים בתלבושת-רבנים כמוני, היו פונים אליו לתמיכה ולעזרה, רובם לצורך עצמם ומיעוטם לשם איזו חברה או אגודה, וכיצד אפשר להשפיע עליו, שידע להכיר את מטרת בואי אליו וייתחם אליה בכובד-הראש הראוי? ואמנם ברגע הראשון נסתתמו דברי. אולם תכף ומיד נזכרתי במטרה הגדולה שלשמה נסעתי ולא השגחתי בכוחותיי הדלים ובמצב בריאותי הרופף, התעודדתי ואמרתי לו:

- "יסלח לי, אדוני הברון, אם דבריי אליו יהיו באופן שאני רגיל לדבר לבני-עדתי. רב אנכי, רב מבית-המדרש הישן, ורגיל אני לדבר במשל ובמליצה".

בת צחוק עברה על שפתי ובפנים מסבירות ובטון חם ולבבי אמר אלי:
- "בחפץ לב אקשיב לדבריך".

- "מיום שעמדתי על דעתי – פניתי אליו – אני מבקש פתרון לשאלה קשה וחמורה: מפני מה נבחר משה רבנו, שהיה כבד-פה וכבד-לשון, להיות רועם ומנהיגם של ישראל, להוציאם מארץ מצרים ולהוליכם לארץ-ישראל? הרי בתור מנהיג מדינה היה עליו לבוא בדברים עם מלך מצרים, עם שרי-המלוכה, ואחד התנאים ההכרחיים בהנהגה מדינית הוא להיות בעל-לשון, להשפיע בכוח הדיבור, ותנאי הכרחי זה היה חסר למשה בהיותו כבד-פה וכבד-לשון? ימים רבים ישבתי על מדוכה זו ולא מצאתי פתרון. אולם בנסיעתי זאת, כשהגיע לידי להיעשות שליח-מצווה לבוא בדברים עם אילי-הכסף לשם ישוב ארץ-ישראל, אורו עיניי ואמצא את הפתרון הנכון.

משה רבנו נבחר להיות לא רק מנהיג בישראל אלא גם נותן התורה. הוא נבחר מפי הגבורה לא רק להוציא את בני ישראל ממצרים אלא גם להביאם למעמד הר-סיני ולמסור להם את התורה. ואלמלי היה למשה לשון למודים, אלמלי היה יודע להשפיע על אנשים בכוח-פיו ודיבור-שפתיו, היו המינים מונים את ישראל, שהתורה אינה מן השמים, אלא משה השפיע על יוצאי מצרים בקסם-לשונו ותחת השפעת הרגע נתקבלו דבריו. אולם כשמשה היה כבד-פה וכבד-לשון ואף-על-פי-כן קיבלו ישראל את התורה מידו, הרי זו לראיה ולמופת שהשכינה הייתה מדברת מתוך גרונו של משה, ולא היה אלא שליח להולכה, למסור את התורה לישראל.

אדוני הברון - הוספתי לדבר – לפני השולחן הזה, שאתה יושב עליו, באים צירי מדינות, שלוחי עמים כבירים, באי-כוח מוסדות פיננסיים, ובפיהם הצעות ותוכניות שונות, על בניין מסילות ברזל, על חפירת תעלות ועל יישוביהן של ארצות נשמות. כולם באים אליך מזוינים בידיעות רחבות ועשירות על העניין שהם דנים בו, ובכוח לשונם הם מבררים ומלכנים לפניך את הצעותיהם ותוכניותיהם, את הרווח הגדול שבצידן ואת הטוב הצפון בהן לעולם. גם אנוכי באתי אליך שלוח מאת אחי בני עמי, בהצעה גדולה וחשובה שנשמת עמנו תלויה בה - יישוב ארץ-ישראל. אולם כבד-פה וכבד-לשון אנוכי לברר לפניך את כל גודלה וחשיבותה, את האושר הצפון בה לך ולעמנו. ואם תשמע להצעתי ותיענה לבקשת עמך, להחיות את הארץ השוממה, אין זה אלא משום שגורל עמך האומלל, הדווי והסחוף נגע ללבך, ואם גם לא תשים לב לדברי וריקם תשלחני מאיתך, לא אתחרט על נסיעתי הקשה, שעלתה לי בכל-כך ייסורי גוף ונפש. אנוכי מלאתי את חובתי המוטלת עלי, עשיתי את שליחותי.

דבריי עשו, כנראה, רושם עז על הברון, וכשהרצתי לו אח"כ פרטי ההרצאה הקשיב לה בהקשבה רבה ומתוך כובד ראש מיוחד".

כשתיאר אח"כ הרב מוהליבר לפני הברון את ענות אחינו ואת השאיפה הנשגבה והתקווה הגדולה התלויה ברעיון הישוב – ענה הברון ואמר לו: "רבי, אם באת לבקש ממני עזרת כסף לצורכי העבודה הזאת – נקבה את הסכום הדרוש ואתנה. אבל, אם באת לרכוש את נפשי עלי מתחילה להימלך עם ליבי, וגם לעשות קודם ניסיון, למען דעת איך ייפול דבר".

ועל כך ענה לו הרב: "אדוני הברון, גם אנחנו אין אנו יודעים עוד את העניין הקדוש בכלל על-פי הניסיון, כי זה קרוב לאלפיים שנה שנתרחקנו מארצנו ומעבודת אדמתה, ועל-כן לא נוכל גם אנו לומר בהחלט כי נעשה ונצליח, ואולם אנחנו מקווים כי יברך ה' את פעלנו ואת חפצנו ישלים".

ב. הצטיינותו המיוחדת של כלב בפרשת המרגלים

רבי יצחק אלחנן ספקטור היה מגדולי הרבנים במזרח אירופה במחצית השנייה של המאה התשע עשרה. יותר משלושים שנה (1864–1896) כיהן כרבה של קובנה, בירת ליטא. בצד גדולתו בתורה, היה מנהיג ציבורי רב פעלים והוראותיו בעל פה ובכתב נתקבלו על ידי רבני הקהילות באירופה ללא עוררין.

לבו של רבי יצחק אלחנן נטה אחרי תנועת חובבי ציון בצעדיה הראשוניים, אך בניגוד לדידו הרב שמואל מוהליבר, רבה של ביאליסטוק, לא היה מן הפעילים הבולטים בה. בכמה מקרים נקט עמדה פושרת למדי בפולמוס שהתעורר בעניין זה בקהילות מזרח אירופה. במידה מסוימת היה נתון להשפעת מזכירו, רבי יעקב ליפשיץ, שהיה מתנגד חריף לחובבי ציון ואף יזם פעולות חריפות נגד התנועה בקהילת קובנה.

יום אחד הגיעו לביאליסטוק כמה כתבי פלסטר נגד תנועת חובבי ציון שחברו בקובנה בהשראתו וביזמתו הפעילה של רבי יעקב ליפשיץ, מזכירו של הרב יצחק אלחנן. הרב שמואל מוהליבר, שהיה מראשי הפעילים בתנועת חובבי ציון, קרא במורת רוח את כתבי הפלסטר שהגיעו מקובנה והריץ מיד מכתב תקיף לחברו, רבי יצחק אלחנן. הוא הוכיחו על כך שאינו משמיע קולו ברבים נוכח כתבי הפלסטר המתפרסמים בעירו, ומשתמע מכך שהוא נוקט עמדה נייטרלית בפולמוס הציבורי שמעורר מזכירו נגד תנועת חובבי ציון.

רבי יצחק אלחנן, חברו ומעריצו של הרב מוהליבר, השיב לו בנימת פיוס שלא מצא לנכון להתערב בפומבי בפרשת כתבי הפלסטר של מזכירו, כי אהדתו לתנועת חובבי ציון אינה בגדר סוד ו"כל העולם יודע שאני עומד לצדכם".

הרב מוהליבר לא נרגע מדברי ההצטדקות של חברו והריץ אליו מכתב נוסף, שבו כתב בין השאר: משנים עשר המרגלים ששלח משה לתור את הארץ שניים התנגדו לעמדת הרוב, שהוציאו דיבת הארץ רעה: כלב בן יפונה ויהושע בן נון. והנה מצינו, שכאשר נגזר על דור יוצאי מצרים למות במדבר בגלל חטא המרגלים, מציינת התורה במפורש שעונש זה אינו חל על כלב, ככתוב: "ועבדי כלב, עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי, והביאותיו אל הארץ" (במדבר יד, כד).

השאלה היא: הלא גם יהושע היה בדעה אחת עם כלב, בניגוד לעמדת שאר המרגלים. מדוע אין הכתוב מזכיר כאן שגם יהושע עתיד לבוא אל הארץ ולהתנחל בה, כפי שנאמר במפורש על כלב?

התירוץ לכך הוא שכאשר המרגלים פתחו בדברי הסתה ונאצה נגד הארץ היעודה לישראל, היה זה כלב שעמד בפרץ באומץ לב נדיר, כשהוא מתייצב יחידי נגד הרבים, ככתוב: "ויהס כלב את העם אל משה ויאמר הלא נעלה וירשנו אותה, כי יכול נוכל לה" (שם יג, ל). באותה שעה איננו שומעים דבר על יהושע. נראה שהוא עדיין עמד מן הצד, שתק והשליך את יהבו על חברו הנמרץ כלב. רק בשלב מאוחר יותר, כשהדברים הגיעו לידי כך שהמונים קראו בנימת ייאוש: "נתינה ראש ונשובה מצרימה" (שם יד, ד), ומשה ואהרון נפלו על פניהם לפני המוני בני השבטים (שם, ה), יהושע הצטרף לכלב, ככתוב: "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה [...] קרעו בגדיהם" (שם, ו).

נמצאנו למדים, סיים הרב מוהליבר את איגרתו לרבי יצחק אלחנן, שפעילותו של מנהיג ציבורי אינה נמדדת רק בעמדה הכללית שהוא נוקט, אלא גם בדרך ובצורה שהוא מפגין את עמדתו ברבים.

(מתוך הספר "פרפראות לתורה" – במדבר)

ג. הרב מוהליבר והרצל

1. הרב מוהליבר על הרצל

(מתוך מכתבו לאוסישקין)

בעזה"י יום ב' ז"ך סיון התרנ"ג

כבוד ידיד"נ חובב ציון יקר ונעלה החכם השלם הרא"ם אוסישקין נ"י רב שלום וברכה.
מכתבו היקר קיבלתי ורב תודות לכבודו הן על הידיעות, והן על הפר"ש [פרישת שלום] אשר הביא לי בשם האיש המצויין ומאוד נעלה הד"ר הרטצעל, ומטוב כבודו להשיב לו בשמי שלום באה"ר [באהבה רבה] מעמק לבבי, והנני מחבק אותו מרחוק על פעולותיו הגדולות אשר אקווה כי הוא וריעיו הגדולים לא ינומו ולא ישקט עד אשר ירימו את כבוד ישראל בגויים לישוב שאנן על נחלתו, וה' אלקי ישראל יהיה בעזרם...

ידידו בלו"נ [בלב ונפש] הדו"ש [הדורש שלומן] באה"ר [באהבה רבה], מוקירו למאוד.

שמואל בהרב מהרי"ל מאהילעווער

(מתוך ספר שמואל עמ' ס"ז)

2. הרצל על הרב מוהליבר

(מתוך פרוטוקול הקונגרס הציוני השני בבאזל)

באחרונה הרשוני נא להזכיר את שם הרב הגאון, אשר בריתו הנאמנת לנו היתה אחת הסבות לתנועה כבירה בארצות המזרח, הלא הוא הרב ר' שמואל מוהליבר ז"ל, אשר בדרכי חייו הנעלים, באהבתו העזה לרעיונו ובנדבת רוחו אשר הקריב על מזבח תנועתנו זכה לשם עולם בקרבנו, לשם עולם אשר לא ייכרת.

משנת 1875 עמד הרב ז"ל במחנה הציונים וידיו יסדו את אגודת הציונים הראשונה בעיר ווארשא בשנת 1882....

הגרש"מ (הגאון הרב שמואל מוהליבר), בהיותו אחד הרבנים היראים והחרדים ובכל זאת גם חובב ציון בכל נפשו ומאודו, הראה גלוי לכל את אמונתו בדבר אשר רבים עוד דורשים ראיות על אמתתו. הוא לא זכה לראות קץ שאיפותינו ותכליתן אולם דעתנו אנחנו נחה בזה, שידועים אנו, כי הזקן הנכבד הזה זכה לראות בסוף ימיו את האור, אשר כמונו כמוהו מאמינים אנו, כי שמש זורח היא לנו. לאות כבוד קמתם כולכם ממושבותיכם, אדמה כי על האות הזה אין להוסיף עוד".

ד. גדול וגיבור

הרב אברהם יצחק הכהן קוק

"נאמר בשמואל: ונתת לאמתך זרע אנשים, זרע ששקול כשני אנשים" (ברכות ל"א, ב')

בתוך השדרה הרוחנית שלנו, בתוך השדרה של גדולי התורה וגאוניה, ישנם שני סוגים של גדולים: גדולים סתמיים, בלי כל שם לוויי וגדולים גיבורים...

הגדול יכול להיות גדול בתורה, בעל בעמיו, נכבד בעדתו וגם גדול בדורו גם אם לא בא למידתה של הגבורה. בלבו של הגדול הסתמי אין זרמים שונים שולטים; הוא איננו מוצא את עצמו כי אם במצבו של מלך על כסאו או לכל היותר של מלך במדינה, אבל לא במצבו של מלך במלחמה. המצב האחרון, זהו כבר מצבו של גיבור, והגיבור הרוחני זהו איש הלב...

במצב נפש, כששני סוגים שונים של תפיסת חיים מוצאים להם מקום בליבו של אדם, שני סוגים שסיבות שונות גרמו להם להיות מרוחקים זה מזה - אז על האדם להתאזר בגבורה כדי לכבוש את כוח האיתנים הזה עד כדי לאחד את הזרמים השונים האלה שיהיו שניהם הולכים למקום אחד ושיתארגנו יפה יפה בלב אחד ושניהם בבת אחת יתמלאו במידה הראויה והמתאימה.

ושני סוגים של תפיסת חיים רוחניים מוצאים להם מקום גם במהלכם של חיי אומנתו, מצד אחד תפיסת-החיים הרוחנית הקדמונית המתגלה לפנינו מתקופת ההוד והזוהר של האומה, מימי השלוה, הפריחה, העוז והשיגוב המלאים הדרת קודש ורעננות של חיים, ומצד השני הולכת ונמשכת בנו תפיסת החיים של תקופת השיברון והכדוך הכללי...

...כשאנחנו באים להעריך את מהלך הרוח של גדול הדור ואחד הגאונים המפורסמים ששלטו בלבו שתי תפיסות החיים הללו גם יחד וברוח של גבורה שלט על מהלכי הרוח השונים, שם שלום במרומו ונשאר עובד נאמן בשתי המחנות של תפיסות-החיים השונות כ"כ זו מזו - אנו באים להחליט כי זה הגדול הוא גדול נאזר בגבורה, **גדול וגיבור** יחדיו...

ומסוג **גדולי ישראל** אלה היה **הגאון רבי שמואל מוהליבר זצ"ל**.

מפעולותיו הגדולות הידועות ומפורסמות ומשאיותיו ואורחות חייו האצילים שנתגלו לי עוד בימי נעורי ושנתחוררו לי עוד יותר אחרי שנודמן לי להיפגש אתו בשנת תר"ן בערך במרחץ דובלן ברוסיה - עשה עלי האיש הגדול הזה רושם של **גדול-גיבור**, של רב **רב-פעלים** המושל בשני זרמים של חיים ומשקיע בכל אחד מהם את כל תשומת לבו, את כל נפשו ואת כל כישרונותיו. מצד אחד: רב גאון גדול מלא תורה ומעשים טובים, מחמיר על עצמו במילי דחסידותא, גם בדברים כאלה שרבים וגדולים נהגו להקל בהם - ומצד השני: נפש רעננה מלאה עוז וחיים וצופה צפייה עמוקה לתשועתם של ישראל באופן מוחשי בהיר, לגליות ישראל שישוּבו, לארץ ישראל שתשתכלל ולהרים וגבעות, לאפיקים ולגיאיות שלה, שיהיו פורחים בכל זיום והדרם ולהוד גיבורים ותפארת קדושים שיאירו יחד על דור בנינו, בארץ הצפייה והתחייה; בתוך לבו הרחב של רבי שמואל הייתה חיה תמיד ההכרה הברורה כי אנחנו כולנו חייבים לעבוד בעד שני זרמי החיים הרוחניים שלנו גם יחד, ומתוך הכרה זו היה ממשיך את העבודה החיה הקדושה הזאת לאחד ולשלב את שני הזרמים ולמזגם יחד מתוך גבורה פנימית ומתוך ידיעה סודית כזאת אשר חוננו בה יראי ה' האמתיים אשר עליהם נאמר: "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם" (מתוך: ספר שמואל, ערוך על ידי הרב יהודה לייב הכהן פישמן, הוצאת הסתדרות המזרחי, ירושלים תרפ"ג)

ה. רבי שמואל מוהליבר: הרב העסקן (זיכרונות) מרדכי בן הלל הכהן

מחוללי תנועת התחייה הלאומית בתקופתה הראשונה, המתחילה מראשית שנות הארבעים למספרנו, היו מתוך "המשכילים", בייחוד מקרב צעירי האינטליגנציה העברית... החרדים עמדו מרחוק לתנועה זו... מן הכלל הזה היו יוצאים, ודווקא מקרב הרבנים גדולי הדור ההוא נמצאו אחדים, אשר נתנו את ידם אל התנועה הלאומית כמעט מראשיתה. והיו גם כאלה, שהכירו וידעו את התנועה הגדולה הזאת בכל היקפה, לכל עמקה ותוצאותיה, לכל דרכיה ההיסטוריות. הכירו וידעו, כי מטרת התנועה ושאיפתה — תחיה: תחיית העם והארץ. תחיית הרוח והרגש של עם ישראל על אדמת ישראל. שלילת הגלות לכל מראותיה וחיוב הגאולה השלמה.

ואחד המיוחד, שבין הרבנים הגדולים בתקופה ההיא, היה רבנו שמואל מוהליבר...

הוא לא היה מעולם נחבא רק בד' אמות של תורה, ראה את העולם וידע להתהלך עם החיים. יליד עיר קטנה בליטה, היה בכל זאת רב ואב"ד בקהלה גדולה שבפולין, בראדום העיר. היה רגיל לנאום מעל הבמה, וגם פרסם בעיתונים מאמרי פולמוס, והיה מסופריו הקבועים של "הלבנון". בענייני "חובבי ציון" היה עובד אקטיבי באופן חיובי מאד. הן הוא אשר נסע גם ללונדון וגם לפאריז, והיה מן המיוחדים אשר עשו לנו את הנפש הגדולה, את נפש בנימין בן יעקב, את הברון רוטשילד שיחיה לאורך ימים טובים. רבי שמואל היה גם מן המשתתפים באספת קטוביץ. במובן זה היה הגרש"מ באמת עמוד התיכון, שכל היהדות החרדית המשתתפת בחיבת ציון נשענת עליו. אפשר לאמר בהחלט, כי בתקופה ההיא היו שלשה מאורות הולכים בראש כל המחנות החונים על דגל ציון: הד"ר ל. פינסקר הבטיח את הסדר ואת האינטלקטואליות של התנועה. הרש"י פין היה המורשה של המשכילים העברים, שומרי הרוח הלאומי בתוך העבודה, והגאון ר"ש מוהליבר היה האלמנט הדתי, נוצר תורת ישראל ורוח קדשה בכל התנועה החדשה הזאת...

אופקי השקפותיו של הגרש"מ על העולם ומראותיו היו יותר רחבים, יותר מאירים, ובוזה נבדל לטוב מרבים מחבריו הרבנים, ותפס את הלבבות. לא היה בו מן הבטלנות, ולפעמים קרובות הופיע לעינינו בתור מנהיג של השואפים לגאולה, מנהיג היודע לבטל את רצונו מפני רצון המקרים. אבל גם יודע להשליט את רצונו עלינו.